

Wat kunnen we leren van integrale begrazing in de duinen?

OBN Kennisuur begrazing 21 november 2024 - Dick Groenendijk (PWN)

dick.groenendijk@pwn.nl

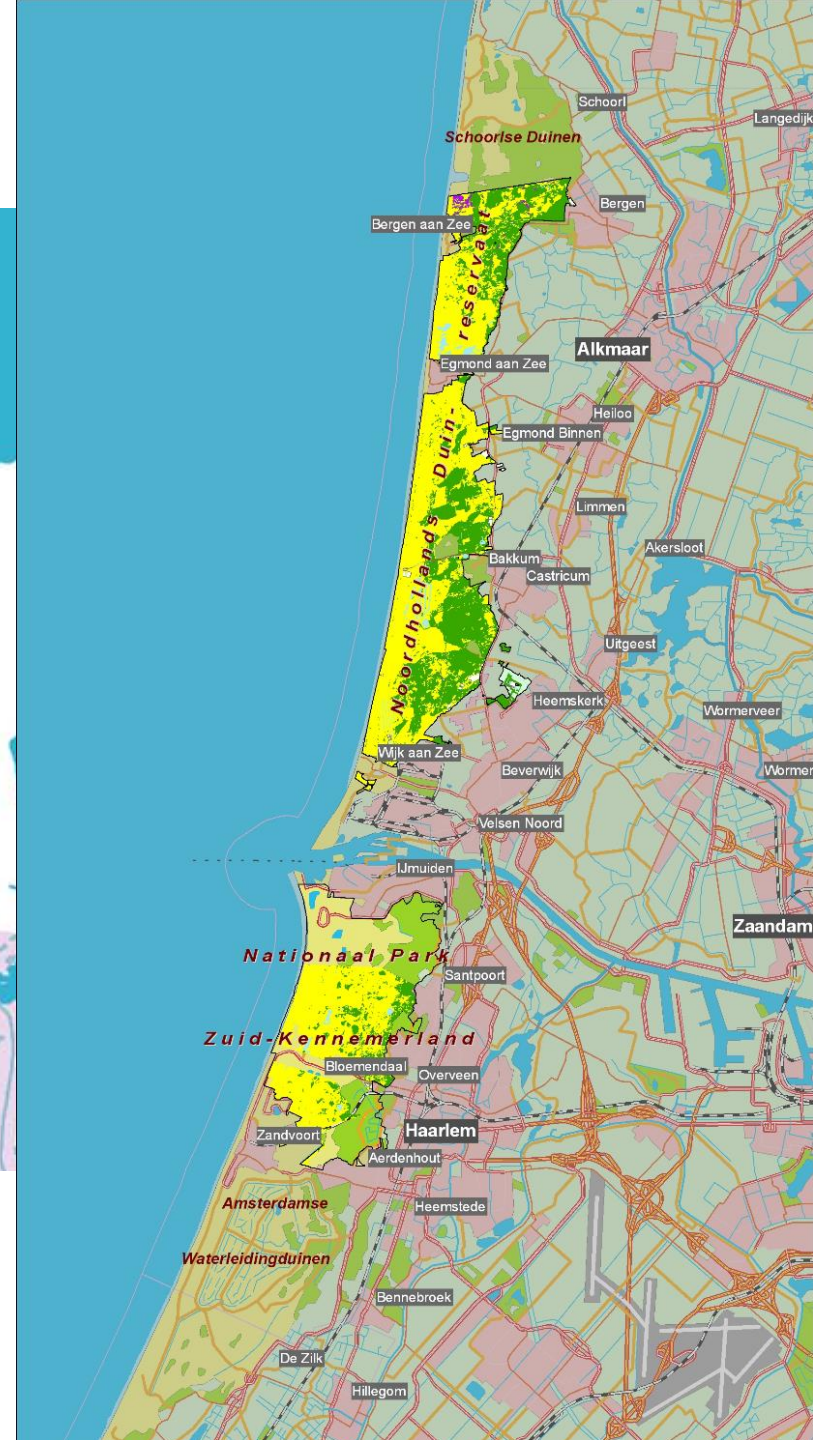
PWN

Drinkwater

- 805.000 aansluitingen
- 112.000.000.000.000 liter drinkwater per jaar
- Gemiddeld 125-130 liter per persoon per dag

Natuurbeheer

- 7.500 ha duingebied
- >7 miljoen bezoeken per jaar
- 3 bezoekerscentra

Duinbeheerder

Pijler: sturen op natuurlijke processen

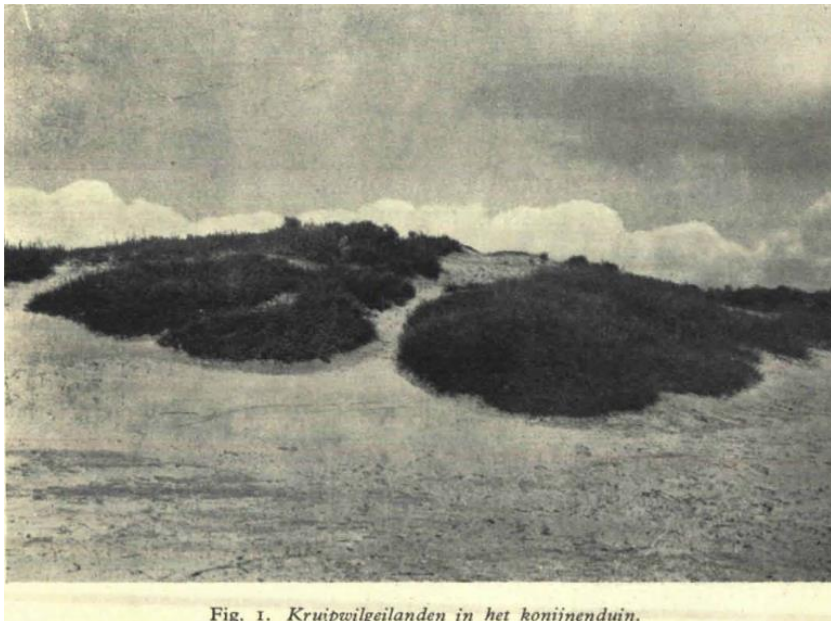
Dynamische processen
essentieel onderdeel van vitale
en veerkrachtige duinen

Hoe past begrazing hierin?

Voorgeschiedenis

- Voor circa 1950: duin = konijnenduin
- Hele duinlandschap en de planten en dieren daarin werd bepaald door de aanwezigheid van (veel) konijnen en een lage stikstofdepositie
- 1953 myxomatose; 1989 VHS; jaren 2010 VHS nieuwe variant; jaren 2020 weer een nieuwe VHS variant; next?
- Komt het konijnenduin nog terug?

Thijsse (1940): *“Maar, we kunnen ook een ander boekje open doen en wel over het dikwerf en zeer terecht hartgrondig verwenschte konijn, den vijand van onze flora, den verwoester van ons landschap.”*

Voorgeschiedenis

- Konijn weg > omzien naar andere vormen van begrazing
- Eenzijdig Teletubbie-landschap
- Doel toen: in stand houden van cultuurlandschappen in de duinen
- Doelen nu: **1)** proces van herbivorie een plek geven
- **2)** Ruimte geven aan voor het duin karakteristieke planten en dieren met **3)** oog voor de cultuurhistorische oorsprong
- Opgave!

Vormgeven van die opgave?

Integrale Begrazing

- Dieren leven jaarrond onder zo ***natuurlijk mogelijke omstandigheden***.
- Ze mogen hun ***eigen weg*** in het terrein zoeken.
- Geen sturing door de mens, maar op basis van ***beschikbaarheid van voedsel en water***.
- Menselijk ingrijpen is beperkt tot ***beheer van aantallen*** (dichtheid circa 1 volwassen dier op 15 ha) of vanwege specifieke gezondheidsproblemen.
- ***Niet bijvoeren*** en vrij van medicijnen.
- Mix van Schotse Hooglanders en Koniks/Exmoors.
- Grote eenheden (1100-2500 ha); relatief ***stabiel***; bijna 20 jaar.

Vormgeven van die opgave?

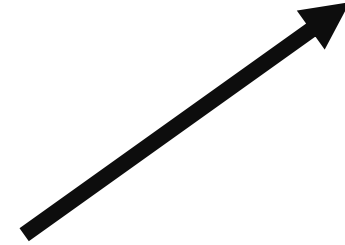
- Lessen vanuit de integrale begrazing bij PWN
- Wet van Chris van Leeuwen:
- **UITGANGSPUNT:** 1) *afwisseling in de ruimte* en 2) *constantheid in de tijd* zorgt voor maximale biodiversiteit

Afwisseling in ruimte

- Zo groot mogelijk!
- Dan kan elke soort zijn eigen plekje vinden.
- Duin is gelukkig het meest afwisselende landschap van ons land.

En mooiste!

Constantheid in tijd

- Veel dieren en planten hebben behoefte aan een bepaalde mate van voorspelbaarheid.
- Veel soorten kunnen niet blijvend op een plek leven als de omstandigheden om de haverklap veranderen.
- Dit geldt vooral voor de ‘fijnproevers’, de soorten waar je het als beheerder voor doet.

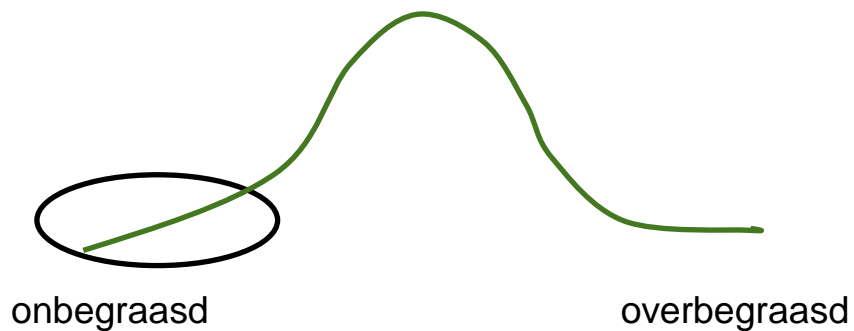
Vertaling naar (duin)begrazing

- Variatie in ruimte, maar dus ook voorspelbaarheid in de tijd.
- Begrazing moet zorgen dat groeiplekken *toegankelijk* worden en *voorspelbaar* blijven.
- Gras wegvreten, struwelen bijhouden en zelfs afbreken, zandige plekken maken, veel bloemetjes,
- Maar ook: grazige mozaïeken in stand houden.
- Hoe moet je begrazen om die variatie in afwisselende, voorspelbare en toegankelijke plekken te krijgen en te houden?

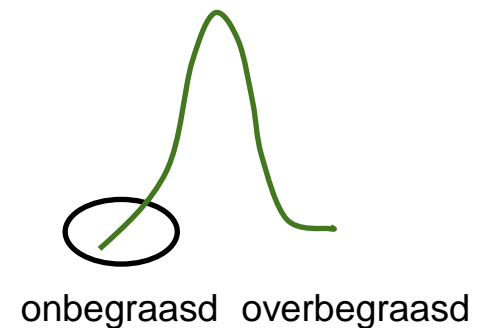
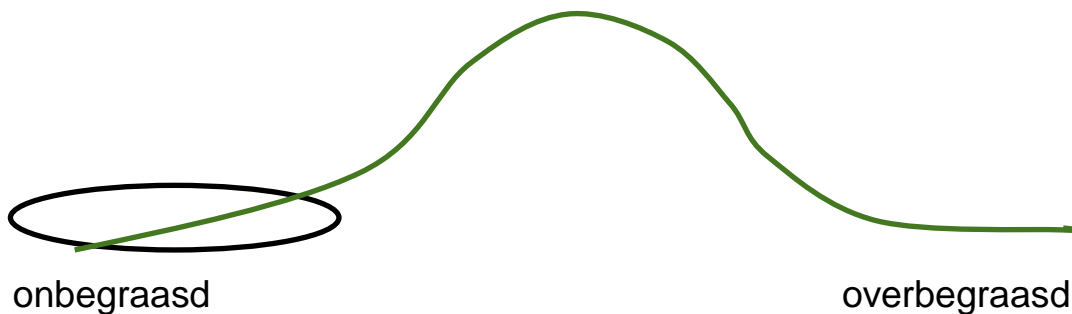
Vertaling naar (duin)begrazing

- Balans tussen *afwisseling in de ruimte* en ruime mate van *constantheid in de tijd* zorgt voor maximale biodiversiteit
- Drie zaken belangrijk:
- 1) Zorgen voor maximale spreiding van de gradiënt 'onbegraasd <> overbegraasd'
- Dichtheid sturen op de fractie 'onbegraasd'
- 10-20% in laag productieve jaren

Vertaling naar (duin)begrazing

- **2)** zorg voor complete en brede gradiënten
- Complete gradiënten > grotere afwisseling
- Constante gradiënten > grotere voorspelbaarheid
- Zorgen voor maximale spreiding van de gradiënt 'onbegrasd <> overbegrasd'
- Een 'uitgerekte' gradiënt geeft ruimte aan meer soorten
- **3)** durf de tijd te nemen!

Hoe realiseer je gradiënten?

- Grazers zijn gewoontedieren die de gemakkelijkste weg door het landschap zoeken;
- Ze laten zich leiden door ‘terreinweerstand’;
- **Terreinweerstand:** obstakels waardoor grazers in terreingebruik gestuurd worden: dichte (doorn)struwelen, steile hellingen, reliëfrijk terrein, onsmakelijke begroeiingen, geïndeerde valleien, duinmeren, bossen met dichte ondergroei, takkenkooien ...

Belang van terreinweerstand

- Grotere terreinweerstand > langere weg tussen graas-, rust- en drinkplekken;
- Dus langere loopjes > uitgereaktere gradiënt > grotere ruimtelijke variatie
- Grotere begrazingseenheid > grotere kans op meer terreinweerstand > langere gradiënten.
- Begrazingseenheden dus **zo groot mogelijk**.

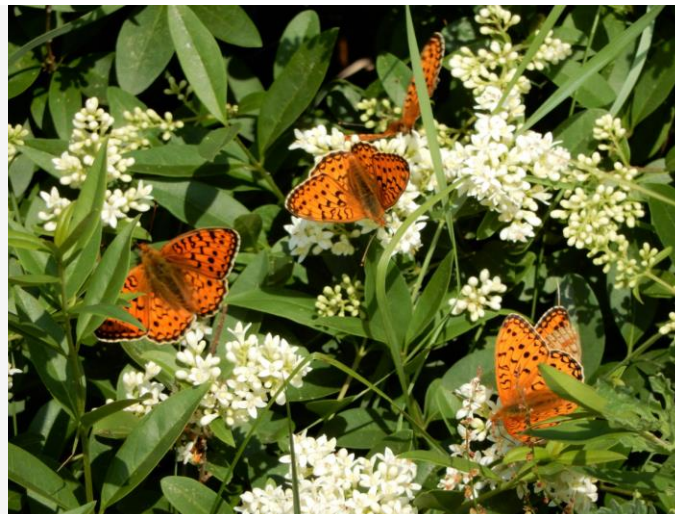
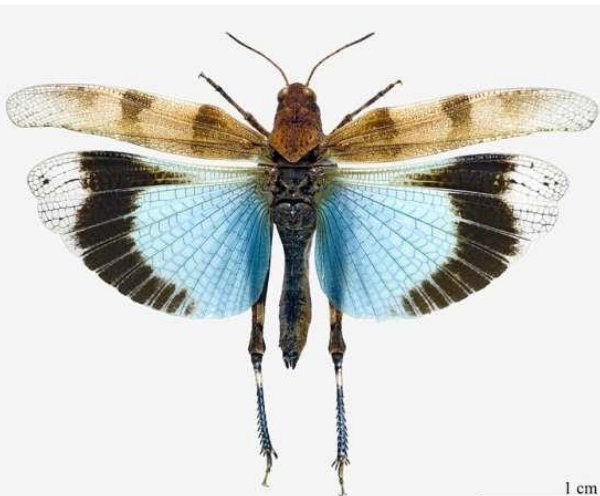
Dichtheden

- Natuurlijker vormen van begrazing? Sociale kuddes?
- Geeft natuurlijke kuddestructuur een constanter terreingebruik en voldoende/meer ruimtelijke variatie?
- Is wiselbegrazing een goede oplossing? Veel variatie, maar ook voldoende 'voorspelbare' plekken? Nieuwsgierig naar OBN-onderzoek!
- Beheerdersgedachte: de van jaar-tot-jaar verschillen in het weer zorgen voor zoveel variatie in het groeiseizoen, dat zelfs met een constante dichtheid van dieren, er voldoende verschillen in graasintensiteit zijn.
- Durf 'niet teveel te veranderen!'

Kern

- Grootste variatie in ruimte + grootste constantheid in tijd (voorspelbaar kuddegedrag) geeft maximale biodiversiteit
- Variatie is het grootst als de gradiënt tussen onbegraasd en overbegraasd zo lang mogelijk is
- Grote terreinweerstand geeft de langste gradiënten
- Hoe groter het terrein hoe groter de kans op veel terreinweerstand.
- Daarom moet de begrazingseenheid zo groot mogelijk zijn.
- Focus op zo groot mogelijke biodiversiteit (en niet per se op een ras of speciale vormen van begrazing)

Durf te beheren als
een boer(in)!

